

Terugval na ruim 120 overwinterende Dwergganzen in Nederland in 2011-'12

Gerard Ouweneel

Inleiding

Nadat het projectteam dat in Zweden bezig is met de herintroductie van Dwergganzen in de periode 2000-'09 afzag van versterking van de populatie met nieuwe vogels, voegde men in 2010 exemplaren van Russische origine toe. Dat gebeurde opnieuw in zomer 2011 met zeven eerste kalenderjaars vogels en drie tweedejaars vogels. Hierdoor en dankzij een goed lemmingenjaar, waardoor in Lapland onder andere de Dwergganzen een goed broedseizoen hadden, konden de Zweden op 29 augustus 2011 melden dat er meer Dwergganzen op het punt stonden richting Nederland te vertrekken dan ooit eerder tijdens de ruim dertigjarige projectperiode. Dankzij het team 'dwerggansofielen' en de rubriek 'Waarneming.nl' op het internet is het mogelijk de hier overwinterende vogels bijna dagelijks te volgen, indien ze zich ophouden op de bekende locaties.

Aankomst

Mogelijk waren er op de datum van de melding (29 augustus 2011) al twee Zweedse Dwergganzen hier. Op 30 juni 2011 meldde Lennaert Steen dat twee ongeringde adulte Dwergganzen waren gearriveerd in de uiterwaarden bij Zwolle, samen met wat Kolganzen. Dat was voor het vierde jaar in successie. In 2011 verschenen er twee op 24 juni. Het stel werd voor het laatst bij Zwolle gezien eind oktober. Omdat in Lapland de Dwergganzen zonder broedsucces zich al eind juni verzamelen, is niet uit te sluiten dat het hier exemplaren betrof die toen direct naar Nederland waren afgereisd.

Van de reguliere overwinteraars arriveerde het eerste contingent op 2 oktober in het Oude Land

van Strijen. Het gedrag indiceerde dat ze toen net waren aangekomen. Daarna verliep de aantalsopbouw snel. Op 9 oktober waren er 26 en een dag later 38 stuks. Op 9 oktober verscheen een groep van 62 exemplaren in de Anjumer Kolken (Anjum). Een deel trok nadien al door naar Strijen. Op 11 en 12 oktober pleisterden bij Anjum nog 43 individuen, twee dagen later nog eentje. Al bij al waren er bij Anjum in het najaar dus maar kort Dwergganzen, een gang van zaken die de laatste jaren traditie werd.

Tabel 1 toont dat van half oktober tot eind december de hoofdmoot van de Dwergganzen bij Strijen zat. Waarneming.nl geeft voor Strijen in dat tijdvak reeksen waarnemingen, waarbij echter de meeste vogelaars volstonden met het

Dwergganzen bij Camperduin, januari 2012.
Foto: Eric Menkveld

vaststellen van de soort. Kennelijk kwamen weinigen toe aan een uitputtende telling. Dat is dan ook een klus. Omdat de bij Strijen pleisterende Dwergganzen zich veelal in kleine clusters ophouden, verspreid over een groot gebied, voorts vanaf de openbare weg delen van de polder nauwelijks zijn te overzien en de ganzen een duidelijke voorkeur vertonen voor de meest 'hobbelige' delen van de polder waar ze zich goed weten te verbergen, vergt een volledige telling uren en zijn soort-, gedrags- en terreinkennis noodzakelijk. Arie en Leen van der Linden bezitten die eigenschappen en hebben bovendien veel geduld, zodat het grootste deel van de in de tabel opgevoerde maxima door hen werd geregistreerd. Zij zijn ervan overtuigd dat zij Dwergganzen misten. Het absolute Strijense maximum van 96 exemplaren (84 adult en 12 juveniel) telde Theo Muusse op 30 november. Dit aantal was verdeeld over twaalf clusters. Muusse vermeldde dat hij het gebied goed had doorzocht.

Strijen had niet geheel exclusiviteit. Bezig met Kleine Rietganzen in Zuidwest-Friesland

ontdekte Fred Cottaar op 5 november bij Sandfirden zeven Dwergganzen, twee families met twee respectievelijk één juveniel. Omdat bij drie vervolfbezoeken hij erin slaagde zeven vogels in dezelfde familiesamenstelling in Zuidwest-Friesland terug te vinden, is aannemelijk dat het steeds om dezelfde vogels ging. Dan zijn nog curieus de eenmalige waarnemingen van zes exemplaren op 4 december bij Limmen (N.-H.) en vijf vogels op 17 december bij Gouderak.

Camperduin

Rond de jaarwisseling trok een contingent van Strijen naar Camperduin. Zo'n transfer kennen we van vorige seizoenen, zij het dat deze vaak samenviel met een omslag naar winters weer. Dat was in 2011-'12 niet het geval. De oudejaarsnachtdeining in het nabije Strijen werd de ganzen wellicht te veel, in combinatie met de grote onrust die boven de polder rondhangende snorvliegers een paar dagen eerder veroorzaakten. Tot 30 januari de vorstperiode aanving, pleisterden verreweg de meeste vogels bij Camperduin, waar Eric Menkveld op 25 januari

Maand	Anjum	Strijen	Camperduin	Zuidwest-Friesland
Oktober 2011				
1 t/m 10	62 (9-10)	33 (10-10)	-	-
11 t/m 20	43 (11/12-10)	77 (18-10)	-	-
21 t/m 31	-	32 (22-10)	-	-
November 2011				
1 t/m 10	-	30 (6-11)	-	7 (5-11)
11 t/m 20	-	88 (14-11)	-	7 (12-11)
21 t/m 30	-	96 (30-11)	-	-
December 2011				
1 t/m 10	-	68 (4-12)	-	-
11 t/m 20	-	68 (20-12)	-	7 (18-12)
21 t/m 31	-	15 (29-12)	-	-
Januari 2012				
1 t/m 10	-	25 (7-1)	86 (6-1)	7 (8-1)
11 t/m 20	-	8 (11-1)	103 (div. data)	-
21 t/m 31	2 (28-1)	3 (27-1)	116 (25-1)	-
Februari 2012				
1 t/m 10	-	-	-	-
11 t/m 20	-	59 (18-2)	63 (20-2)	-
21 t/m 29	-	49 (21-2)	58 (26-2)	-
Maart 2012				
1 t/m 10	-	-	103 (3-3)	-
11 t/m 20	4 (11-3)	-	-	-
21 t/m 31	-	-	-	-

Tabel 1 - Maximale aantal Dwergganzen van oktober 2011 tot en met maart 2012 per decade op de drie belangrijkste pleisterplaatsen in Nederland. Achter de aantallen staat de bijbehorende datum tussen haakjes in cursief genoteerd.

In baltsstemming verkerende Dwergganzen bij Camperduin, februari 2012.
Foto: Eric Menkveld.

een record van 116 exemplaren telde. Tijdens de koudegolf tussen 30 januari en 13 februari werden vanuit Nederland nergens Dwergganzen gemeld: de vogels waren spoorloos. Op 13 februari zag Thomas van der Es 71 exemplaren onder Moerdijk, hetgeen erop wijst dat de ganzen al snel na de vorstinval de wijk hadden genomen naar zuidelijker breedten.

Deels via Strijen gingen de Dwergganzen na half februari weer richting Camperduin, waar Ruud Brouwer op 3 maart 102 exemplaren telde. De laatste melding daar van 66 vogels viel op 9 maart. In Strijen nam Dirk van Straalen de laatste drie exemplaren op 28 februari waar. Opmerkelijk was de melding van vier vogels op 11 maart bij Anjum. Als voorjaarspleisterplaats bleef deze locatie al een paar jaar buiten de administratie.

Ermee rekening houdend dat de Dwergganzen zich snel tussen de door hen gefrequenteerde locaties kunnen verplaatsen, zien we dat het totale in de natie aanwezige aantal exemplaren voor het eerst eind november boven de honderd stuks uitkwam (96 te Strijen en zeven in Zuidwest-Friesland). In de eerste decade van januari was het landelijke maximum 118 stuks en eind januari 121 stuks. Op 18 februari waren er in Strijen 59 en in Camperduin 41 exemplaren, ergo samen honderd individuen. Omdat het voorjaarsmaximum in Camperduin lager uitkwam dan de 116 van eind januari, rijst de vraag of er vogels sneuvelden. Van de vroegere in Nederland traditionele pleisterplaatsen bij Goudswaard en in Putten kwamen alleen een eenmalige melding van één exemplaar op Putten beschikbaar. Åke Andersson meldde op 18 april dat het voorlopige resultaat van een in Zweden op 11 en 12 april 2012 gehouden

telling uitkwam op 116 in Zweden gearriveerde Dwergganzen.

Ringen

Bij de Dwergganzen die najaar 2011 in Nederland arriveerden, bevonden zich twee krasse knarren, vogels die al sinds eind vorige eeuw meelopen, met de ringnummers 439 en 081, de laatste als oudste van de twee. Dit exemplaar hebben de Zweden gelanceerd in Lapland in 1995 en is met een leeftijd van zeventien jaar thans dus met recht een veteraan. Zomer 2010 ringden de Zweden negentien vogels. Negen van de eigen populatie en tien nieuwkomers van Russische herkomst.

Alle vogels kregen rode ringen met een wit registratieteken, letters voor de nieuwkomers en cijfers voor de eigen vogels. Eentje ('Rood 5') werd op 23 december 2010 gevonden onder Moerdijk, met als doodsoorzaak de boodschap 'het koude weer'. Van die oorspronkelijk negentien exemplaren werden er winter 2011-'12 dertien in Nederland vastgesteld, waarbij vijf 'Russen', dus de helft van het oorspronkelijk geïntroduceerde aantal. Het overlevingspercentage van de tien in zomer 2011 toegevoegde Russische vogels was matig. Deze rustten de Zweden uit met witte ringen voorzien van zwarte cijfers. Van hen verschenen er in het najaar slechts vijf op de najaarsconcentratieplaats Hudiksvall. Van die vijf waren er tot half-januari 2012 twee in Nederland gezien en kwam er van één ('Wit 3') tijdens de koude in februari een melding uit België. Voor verdere versterking van de populatie stelden de Russen voorjaar 2012 opnieuw vogels ter beschikking, nu negen. Deze arriveerden op 18 april in Zweden.

Het grootteverschil tussen de Dwergganzen en de Grauwe Gans is hier goed te zien.
Foto: Eric Menkveld.

Hoe dan ook, ondanks dat nu na dertig het niveau van 120 exemplaren bereikt werd, blijkt dat de populatieontplooiing traag blijft verlopen. In Nederland is vooral de ontwikkeling in Zuidwest-Friesland boeiend. Vooralsnog is onzeker of het hier gaat om vogels die behoren tot het contingent van het Zweedse herintroductieprogramma.

Tegenslag

Voorjaar 2012 tellen de Zweden in totaal 119 Dwergganzen op de aankomstlocaties in het land, dus bijna het gehele uit Petten Nederland weggetrokken aantal. Zomer 2012 waren er in Lapland tegenslagen. De weersomstandigheden bleven er ongunstig, zodat maar weinig koppels tot broeden kwamen. Lemmingen ontbraken, hetgeen in subarctische en arctische streken altijd consequenties heeft op de gehele levensgemeenschap. Voorts hield zich in de broedstreek Svaipa ook nog een Zeearend op, die zich specialiseerde in het vangen van Dwergganzen. Najaar 2012

verschenen slechts 60 exemplaren op de Zweedse verzamelplaatsen, een halvering ten opzichte van de voorjaarspopulatie. Daarbij bevonden zich drie juveniele vogels van de voorbije zomer.

Deze beroerde gang van zaken had natuurlijk gevolgen voor de overwinteringspopulatie in Nederland. Nemen we de aantallen op de beide hoofdpleisterplaatsen Strijen en Petten samen, dan bereiken we nauwelijks de vijftig exemplaren, hetgeen aansluit bij de in totaal zestig individuen die de Zweden in april 2013 van hun voorjaarspleisterplaatsen melden. Zomer 2013 gaf wederom een beroerd broedresultaat te zien met slechts één jonge vogel. De zich bij het Zweedse dwerggansteam niet populair gemaakte Zeearend was er ook nog of weer, maar niet waargenomen werd of de vogel Dwergganzen bejoeg of bemachtigde. Dat nam niet weg dat er najaar 2013 slechts 41 Dwergganzen op de trekverzamelplaatsen verschenen. Hetgeen betekent dat van ruim 120 vogels die in het voorjaar van 2012 naar

Twee in de zomer van 2010 in Zweden geringde exemplaren, 'Rood 9' en 'Rood H'. 'Rood 9' betrof een vogel van de bestaande populatie. 'Rood H' was één van de uit Rusland afkomstige vogels die in 2010 zijn toegevoegd. Het stel verscheen in de nazomer van 2011 op de najaarsconcentratieplaats Hudiksvall met drie in Lapland grootgebrachte jongen. Camperduin, februari 2012.
Foto: Eric Menkveld.

Een groepje vliegende Dwergganzen.

Foto: Eric Menkveld.

Zweden vertrokken, na anderhalf jaar slechts eenderde resteerde. In Nederland bleken op 28 september 2013 twee vogels te zijn gearriveerd bij Strijen. Op 2 oktober waren er vijftien; op 6 oktober achttien exemplaren. Met de vanaf 2010 begonnen actie om 's zomers in Svaipa de populatie te versterken met nieuwe vogels van Russische origine, gingen de Zweden in 2013 door. In de zomer van dat jaar werden niet minder dan 49 individuen ingezet. Daarbij wordt gebruikgemaakt van 'foster parents'. Het is niet onwaarschijnlijk dat deze omstandigheid ertoe bijdraagt dat het overgrote deel van de bijgeplaatste vogels verdwijnt, althans niet meetrekt naar Nederland. De zomer 2013 toegevoegde vogels waren toegerust met een gele ring onder of boven de metalen ring aan de rechterpoot en een kleurring met daarop een individuele symbool inscriptie aan de linker. Bij de vijftien exemplaren die Arie en Leen van der Linden op 2 oktober telden bij Strijen, bevond zich één van deze vogels.

De winter van 2013-'14 zal wederom worden geprobeerd enkele exemplaren te vangen teneinde deze uit te rusten met GPS-dataloggers. Twee eerdere door Gerard Muskens en Helmut Kruckenberg ondernomen pogingen bij Petten in maart 2013 en in Hudiksvall Zweden hadden nog geen succes. Voorts werken de Zweden eraan om voor hun dwerggansprogramma toelating te verkrijgen tot het Europese Life Project. Omdat de desbetreffende Dwergganzen vooral overwinteren in Nederland is dan ook een Nederlandse partner nodig. Daarover vindt overleg plaats. Sovon Vogelonderzoek Nederland werkt aan een rapport waarin de organisatie de aanwezigheid van de Dwergganzen in Nederland in kaart brengt.

De nieuwe man van 'Operation Fjällgas' is Niklas Liljeback. Deze komt de komende winter naar Nederland. Wordt vervolgd dus.

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam, e-mail: glo@xs4all.nl.

LITERATUUR:

Koffijberg, K., F. Cottaar & H. van der Jeugd (2005): Pleisterplaatsen van Dwergganzen *Anser erythropus* in Nederland. Sovon-informatierapport 2005/06. Sovon Vogelonderzoek Nederland. Beek-Ubbergen.

Koffijberg, K. & E. van der Winden (2013): Lesser White-fronted Geese in The Netherlands: a review of trends, phenology, distributed patterns and origin. Sovon rapport in voorbereiding.

Ouweneel, G.L. (2011): Wintering Lesser White-fronted Geese *Anser erythropus* in the Netherlands. Goose Bulletin 12:2-7.